

АРХИТЕКТУРА НАРОДНЕ БИБЛИОТЕКЕ У УЖИЦУ (1961)

Душко Кузовић¹

УДК: 727.8(497.11)УЖИЦЕ)

DOI: 10.14415/zbornikGFS29.11

Резиме: Објекат Народне библиотеке у Ужицу је саграђен према пројекту архитекте Станка Мандића у периоду од 1958. до 1961. године као део Трга партизана. Локација објекта је у северној зони трга, заједно са Народним позориштем и Поштом. Народна библиотека се налази на северном крају осовине Трга партизана. Основа је делом изломљена како би се задовољила потреба обликовања летње позорнице изнад Народног позоришта. Објекат је моделован са намером да се задовоље потребе урбанистичког обликовања Трга партизана односно намера да се ниским објектом на северу комплекса направи веза са зеленим залеђем у околним брдима. У подруму се налази депо за потребе библиотеке, у приземљу се налази читаоница библиотеке, док се на спрату налазе канцеларије организоване око централно постављеног ходника ка северу и ка југу. Трг партизана је једно од најважнијих дела архитектуре Модерне на простору Републике Србије и бивше Југославије.

Кључне речи: Народна библиотека у Ужицу, Трг партизана у Ужицу, Станко Мандић, Архитектура Модерне у Србији.

1. УВОД

Објекат Народне библиотеке у Ужицу је саграђен у периоду од 1958. до 1961. године као део Трга партизана у Ужицу према пројекту архитекте Станка Мандића и претставља незаменљив део Комплекса.

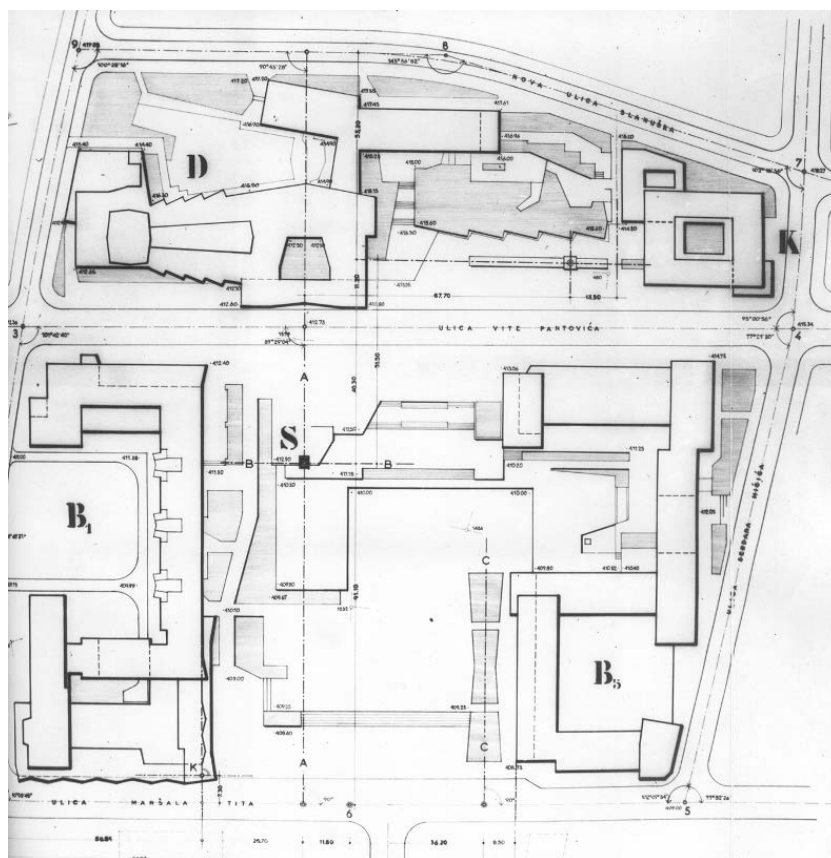
2. ДОКУМЕНТАЦИЈА

Локација

Објекат се налази у северном делу Трга партизана у оквиру потеса који чине Народно позориште и Пошта. Улаз у Народну библиотеку се налази на северном крају дуге визуелне осовине Трга док се јужни крај ове осовине налази, на падинама брда Забучје, на објекту Железничке станице. Овако доминантан положај објекта, како у оквиру Трга партизана тако и у оквиру града, је вероватно део намере аутора да каже о суштини и значају знања у друштву. Испред Народне библиотеке је

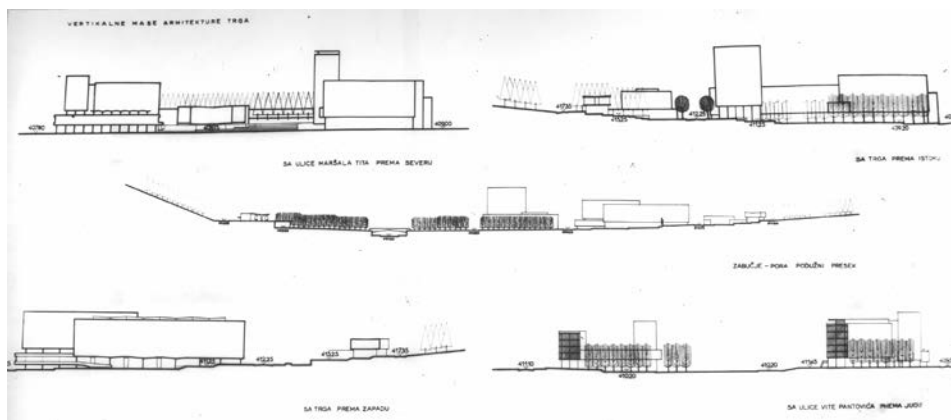
¹ Assist.Prof.Dr. Duško Kuzović dipl.eng.arch., Faculty of Architecture, Eastern Mediterranean University, TRN Cyprus, e-mail: dkuzovic@gmail.com

фомиран мало парк који је кроз ширину пешачких комуникација и начину озелењавања тако повезан са околином (али и изолован од ње) да све говори да је намењен за потребе библиотеке и њених садржаја. Приступ у овај парк је са две стране: са истока (са подеста испред библиотеке) и са запада (са пешаке стазе која спаја улицу која пролази са јужне стране објекта (Краља Петра) и улицу изнад комплекса (Љубе Стојановића). Парк својом геометријом и распоредом зеленила заклања највећи део фасаде библиотеке стварајући како визуелну тако и акустичну сенку потребну за коришћење објекта. У оквиру парка су предвиђене површине за појединачно и колективно седење, вероватно са намером или надом да ће такав простор у будућности и бити на замишљени начин коришћен.

Слика 01. Народна библиотека, ситуација (1961)

На источном крају Народне библиотеке се налази пролаз кроз приземље објекта. Пролаз је замишљен првенствено ради приступа са севера у објект библиотеке а не као пешачка комуникација која спаја Трг партизана са улицом Љубе Стојановића и северним делом града. За те потребе је обликована права и директна веза која је постављена поред западне фасаде објекта Поште. Едукативна намена парка илустрије се и избором биљака у њему (Панчићева оморица).

Слика 02. Народна библиотека, ситуација (1961)

Са северне стране објекат је ограничен са зеленом површином која га одваја од улице Љубе Стојановића док се испред објекта пружа широка пешачка стаза. Геометрија основе је обликована тако да задовољи неколико захтева околине. Најважнији су потреба завршне тачке осовине која се пружа средином трга а друга је потреба обликовања простора Летње позорнице, односно гледалишта. Стога основа је наизглед безразложно и беспотребно преломљена, и као што је речено оваквом геометријом објекат само извршава своје урбанистичке обавезе према локацији и околним функцијама.

Слика 03. Народна библиотека, непосредно након завшетка (1961)

Организација

Објекат је спратности подрум, приземље и спрат. Након улаза у објекат ступа се у заједнички хол из кога се даље дистрибуира саобраћај ка библиотеци и простору за друштвене организације. Степениште се налази у централној зони објекта и блиско је повезано са улазним холлом. У приземном и подрумском делу објекта се налази библиотека. У подруму се налази депо књига капацитета 120.000 јединица. У приземљу се налази простор за каталоге, библиотекара и читаоница. На спрату се налази ходник који заузима средишњи део основе, док се са јужне и северне стране налазе нивои канцеларија чији преградни зидови условно прате растер конструктивног система објекта. Према техничком опису пројектанта лаки монтажни преградни зидови се могу лако уклањати и додавати према потребама унутрашње организације. У оквиру простора су планиране две сале са по 160 седишта за потребе функционисања служби и организација унутар објекта.

Конструкција

Објекат је пројектован и изграђен у армирано-бетонском скелетном конструктивном систему. Испуна између стубова је од пуне опеке зидане у продужном малтеру дебљине 25 цм (што у нивоу спрата су само парапетни зидови односно зид атике у нивоу крова). Парапетни зидови приземља су виши него на спрату али су такође начињени од опеке.

Слика 04. Народна библиотека, током изградње (1960)

Фасадна обрада приземља су керамичке плочице у цементном малтеру правоугаоног облика сложених по висини. Приликом обликовања стубови скелета су наглашени у односу на равана парапета. На спрату објекат је обрађен у цементном малтеру, као и већина површина у комплексу. Површина овог малтера је обрађена на различите

начине. Доња и завршна сокла је обрађена у токованим површинама док је средње поље обрађано у равно малтерисаним површинама. Хоризонталне брисоле је изнад прозорских отвора на спрату су од армираног бетона и обложене су керамичким плочицама док су такође повезане са основном конструкцијом објекта.

Прозори на спрату су дрвени и сложене су конструкције. Прозори спрата су компоновани у два поља. Доње поље је ниско и садржи три прозорска отвора од којих бочни отвори се могу отворати. Горње поље је такође троделно и од њих се само бочни прозори могу отворати. Отвори у нивоу приземља су од металних профила док је испуна једноструко каљено стакло.

Слика 05. Народна библиотека, током изградње (1960)

Обликовање

Објекат је обликован делом према потребама унутрашњих садржаја у објекту а делом према потребама генералне атмосфере која је планирана да се оствари на Тргу партизана. Свакако, сваки од елемената форме објекта који кореспондира са једним од поменутих група захтева хармонично је уклопљен у једну визуелну целину.

Доминантни визуелни утисак који је наметнут кроз обликовање је наглашен спрат и веома дискретно обрађено приземље. Овај утисак је постигнут кроз препуштање спратних делова објекта испред фасадне равни приземља и кроз примену материјала на фасади. Спратни део објекта је препуштен испред фасаде приземља око 60 цм целом дужином јужне и северне фасаде објекта. Волумен спрата је у геометрији правилног квадера и континуирано се пружа дуж специфично обликоване трасе основе објекта. Овако дефинисан волумен је наглашен кроз посебно обликовану траку која за неколико центиметара се налази испред основне равни фасаде а која се налазе у зони основе и у зони атике објекта.

Слика 06. Народна библиотека, приступне степенице (2013)

Слика 07. Народна библиотека, детаљ источне фасаде (2013)

Основна трака је уједначене висине (око 30 цм) док је горња, завршна, трака око 120 цм висине. На бочним фасадама је горња трака додатно обликована тако да је у

средиini објекта снижене висине док се ка обе подужне фасаде висина завршне трако постепено уздиже. Централна површина је на подужним фасадама подељена у поља у ритму армирано-бетонског скелета. Поља се састоје од два прозорска отвора, горњег и доњег, и оквирног зида који са три стране формирају површину. Како би се посебно нагласио ритам основне конструкције, између суседних поља, се налазе вертикалне фугне које се пружају целом висином средње површине. Прозорски отвори су обликовани у две групе-траке подељене армирано-бетонском елементом. Свако поље у приземљу и на спрату је подељено на три траке чија ширина је идентична. Тако да су поменуте две прозорске траке спрата подељене на три поља једнаке ширине. Целокупну композицију карактеристичног поља завршава хоризонтална брисолеја од армираног бетона која заузима две трећине ширине прозорског отвора. Овако дефинисана поља заузимају, у континуалном низу, целокупну дужину оба кубуса док су крајња поља настала препуштањем спрата преко бочних граница фасаде.

Источна, бочна, фасада у својој средиini садржи нишу са зиданим парапетом. Спратни кубус има доњу површ обрађену у равном малтеру. По ивици површине начињена је фугна која спречава подливање воде са фасаде спрата али и додатно одваја две целине. Са северне стране по завршетку зида атике а на местима вертикалног скелета у ширини стубца скелета су начињени жљебови који назубљују равну ивицу атике. Степениште је везни елемент између приземља и спрата и оријентисано је ка северу. На фасади се манифестује у форми квадратног портала који је у целости обрађен у стаклу док је алуминијумски оквир начињен у нестандартној геометријској форми. Поље дели на два вертикална дела стубац армирано-бетонског скелета. Приземље је обликовано и обрађено тако да се поставља у други план како би се на тај начин акцентовао волумен спрата. Приземље је, као што је речено, у односу на фасадну раван спрата увучено око 60 цм и обрађено у тамно мрким керамичким плочицама које додатно појачавају намеру аутора да се приземље визуелно стави у други план и нагласи спратни кубус. Приземље је јужном фасадом је подељено у поља која, као и на спрату, прате ритам армирано-бетонског скелета. Једно поље, које се налази у осовини трга партизана је заузето са улазном партијом у објекат. То је стаклена површина која се пружа у целој ширини поља и од пода до плафона. Улазна врата су постављена у осовини поља, пратећи претходно поменуту осовину Трга, док је остатак у великим површинама од каљеног стакла. У односу на улаз, бочно по два поља су заузета са пољима која су са зиданим парапетом и прозорским отворима. У пољу се налазе три прозора, који прате основни ритам поделе на три дела фасадног поља и који се пружа целом висином објекта. Основни растер, који дели прозорско поље се пружа и преко зиданог парапета кроз други материјал. Парапет је обрађен у керамичким плочицама мрке боје док је растер, који се спушта са прозорског поља, обрађен у плочицама беле боје. Изнад нивоа са прозорима се налазе надпрозорници који служе искључиво за осветљавање.

Наредна три поља према истоку су начињена на исти начин као и поља у околини улазних врата, али су повучени у односу на раван улазних вара тако да се у тој зони јавља низ стубаца основног скелета. Последње поље према истоку је у потпуности отворено и на том месту је саграђен пролаз којим се повезује парк са јужне стране објекта и простор са северне стране објекта. У зони бочне фасаде у централном пољу се налазе проширени ступци.

Слика 08. Народна библиотека, северна фасада (2013)

Слика 09. Народна библиотека, детаљ платоа испред објекта (1961)

Са северне стране у приземљу се налази низ једнако обрађених поља са високим парапетом обрађеним у мрким керамичким плочицама и прозорске траке мале висине која заузима целу ширину поља. Зидани парапети су наглашени у односу на основни скелет тако да се ступи скелета у приземљу увучени у односу на раван парапета и на тај начин – наглашени.

3. ЗАКЉУЧАК

Објекат Народне библиотеке у Ужицу је саграђен према пројекту архитекте Станка Мандића у периоду од 1958. до 1961. године као део комплекса Трга партизана. Локација објекта је у северној зони трга, заједно са Народним позориштем и Поштом. Потребе локације условиле су делом и облик основе и геометрију објекта. Објекат са јужне стране се налази на крају осовине Трга партизана док је основа делом изломљена како би се задовољила потреба обликовања летње позорнице изнад Народног позоришта.

Слика 10. Народна библиотека, детаљ платоа испред објекта (1961)

Објекат је моделован са наглашеним спратом како би се задовољиле потребе урбанистичког обликовања Трга партизана односно намера да се ниским објектом на северу комплекса направи веза са (у том тренутку) зеленим залеђем у околним брдима. Улаз у објекат је у приземљу, налази се у осовини Трга партизана, а њему се приступа са Северног платоа преко степеништа и платоа који се налази испред улазних врата. Највећи део ширине јужне фасаде и источну фасаду обухвата парк у коме су засађене Панчићеве оморике. Површина парка је подељена у целине намењене појединцима или за групе. Како би се обезбедио мир у парку, поштујући намеру, сав пешачки саобраћај између северног залеђа трга и Трга партизана је преусмерен на зону око Поште.

Објекат има сложену основу, издужену, са наглашеном дужом страном. У суштини то је дуг волумен који је преломљен на средини и који је кроз обраду приземља пројектован тако да је наглашен спрат односно као да лебди изнад терена. Спрат објекта је наглашен кроз обликовање (шири је од основе приземља), кроз

материјализацију спрата (бела цементна фасада) и кроз обликовање приземља (повучено у односу на спрат и обрађено у мрким керамичким плочицама).

Слика 11. Народна библиотека, непосредно након завшетка (1961)

Обликовању помаже основни скелет који се у уједначеном ритму пружа целом дужином објекта. На овакав начин формирана поља су попуњена уједначено компонованим формама које се понављају целом дужином сваке етаже објекта. На спрату модул поља је формиран кроз две прозорске траке које су са три стране (са доње и бочних страна) обухваћене са зиданом равно малтерисаном површином.

У приземљу поље се састоји од траке са прозором и дела са парапетом. Свако прозорско поље, и приземља и спрата, је подељено на три дела и таква мера ширине прозора се континуално пружа по висини објекта. Овако формиран растер се пружа и преко парапета на коме су траке формиране са белим плочицама.

Приземље је делом заузето целом ширином основе док источни део се постепено повлачи ка унутрашњем делу објекта да би се коначно на источном пољу формирао пролаз којим се повезују северни и јужни простор испред објекта. Конструкција објекта је армирано-бетонски скелет, испуна је од опеке зидане у продужном малтеру, фасадна облога је цементни малтер равно малтерисан или штокован у зависности од места.

Организација објекта се заснива на централно постављеном улазном холу и степеништу. У подруму се налази депо за потребе библиотеке, у приземљу се налази читаоница библиотеке, док се на спрату налазе канцеларије организоване око централно постављеног ходника ка северу и ка југу.

Објекат Народне библиотеке је ненаметљиви али битан део Трга партизана. Заслужује да буде сачуван у свом изворном облику јер свако нарушавање првобитне форме објекта доводи у опасност квалитет и целину комплекса. Трг партизана је једно од најважнијих дела архитектуре Модерне на простору Републике Србије и бивше Југославије.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Мандић, С., (1959) Градски трг у Титовом Ужицу, Функција и композиција архитектуре простора – разматрања, паралеле, огледи, Београд.
- [2] Бркић, А, (1992) *Знакови у камену, српска модерна архитектура 1930-1980*, Савез архитеката Србије, Београд.
- [3] Марковић, Ж., Станимировић, А., (1990) Културно-историјско споменичко наслеђе Титовог Ужица, *Ужички зборник*, број 19, Титово Ужице, стр. 67.

ИЗВОРИ

Историјски архив Ужице
Архив Р. и М.Позновића из Ужица
Архив М.Искрина из Ужица

ПОРЕКЛО ИЛУСТРАЦИЈА

Слика 01,02. Мандић, С., (1959) *Градски трг у Титовом Ужицу, Функција и композиција архитектуре простора – разматрања*, паралеле, огледи, Београд.
Слика 03,04,05,09-11. Архив Р. и М.Позновића и М. Искрина из Ужица
Слика 06,07,08. Аутор

ARCHITECTURE OF NATIONAL LIBRARY IN UŽICE (1961)

Summary: *The building of the National Library in Užice was built by architect Stanko Mandić from 1958 to 1961, as part of the of the Partisans Square. Location in the northern zone of the market, along with the National Theatre and Post office. National library is located at the northern end of the Partisans Square. The building was modeled with the intent to meet the needs of urban design Partisans Square and intention to build low facility in the north of the complex in order to make the connection with a green background in the surrounding hills. In the basement there is a depot for the needs of the library, on the ground floor of the library reading room, while the upstairs offices are organized around a central mounted corridor. Partisans Square is one of the most important urban and architectural achievement of Modern in the Republic of Serbia and the former Yugoslavia.*

Key words: *National library in Užice, Partisans Square in Užice, Stanko Mandić, Modern Architecture in Serbia.*